

червень 2022 року

**АНАЛІЗ МОЖЛИВИХ ЕКОЛОГІЧНИХ РИЗИКІВ У РАЗІ
ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ РОБІТ У ВІДБУДОВНИЙ ПЕРІОД ЗА УМОВИ
ОБМЕЖЕНОЇ ДІЇ ПРОЦЕДУРИ ОВД**

В підготовці документу брали участь:

1. **Афанасьєв Сергій Олександрович**, член-кореспондент НАН України, доктор біологічних наук, директор Інституту гідробіології НАН
2. **Зуб Леся Миколаївна**, кандидат біологічних наук, завідувач лабораторії охорони та відтворення біорізноманіття ДУ «Інститут еволюційної екології НАН України»
3. **Гриценко Євген Васильович**, заступник директора Інституту енергетики та охорони довкілля ТОВ "ПДІ "ЕНЕРГОІНЖПРОЕКТ"
4. **Левіна Галина Миколаївна**, кандидат юридичних наук, експерт WWF-Україна
5. **Сумський Євген Дмитрович**, незалежний консультант у сфері малої енергетики та охорони довкілля
6. **Летицька Олена Миколаївна**, кандидат біологічних наук, незалежний консультант у сфері гідробіології
7. **Сіренко Ігор Павлович**, незалежний консультант у сфері охорони природи
8. **Петрова Анна Федорівна**, незалежний консультант у сфері природоохоронної політики
9. **Матус Світлана Антонівна**, координатор з питань екологічної політики WWF-Україна
10. **Гоч Інна Вікторівна**, кандидат біологічних наук, керівник напрямку «Вода» WWF-Україна
11. **Станбурі Вікторія Ігорівна**, менеджер напрямку «Вода» WWF-Україна
12. **Ярова Олександра Володимирівна**, менеджер з комунікацій WWF-Україна

Цей документ розроблено на замовлення ГС "ВСЕСВІТНІЙ ФОНД ПРИРОДИ УКРАЇНА".

ЗМІСТ

- | | |
|---|----|
| 1. Огляд змін до законів України «Про оцінку впливу на довкілля» та «Про тваринний світ» після введення воєнного стану в Україні (станом на 25.04.2022 р.). | 3 |
| 2. Аналіз можливих екологічних ризиків у разі відновлювальних робіт на гідротехнічних спорудах у відбудовний період за умови обмеженої дії процедури ОВД. | 24 |
| 3. Процедура ОВНС як обов'язкова складова відновлювальних робіт. | 31 |
| 4. Рекомендації щодо участі громадськості в післяпроектному моніторингу об'єктів малої гідроенергетики. | 34 |

ОГЛЯД ЗМІН ДО ЗАКОНІВ УКРАЇНИ «ПРО ОЦІНКУ ВПЛИВУ НА ДОВКІЛЛЯ» ТА «ПРО ТВАРИННИЙ СВІТ» ПІСЛЯ ВВЕДЕННЯ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ (станом на 25.04.2022 р.)

1. Про запровадження та строк воєнного стану в Україні (введеного у 2022 році)

У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року введено в країні воєнний стан * строком на 30 діб (відповідно до Указу Президента України «Про введення

воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. № 64/2022 ¹, затвердженого Законом України від 24.02.2022 р. № 2102-IX ²).

***Примітка.** Відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. № 389-VIII ³, воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Згодом, строк дії воєнного стану продовжувався:

- з 05 години 30 хвилин 26 березня 2022 року строком на 30 діб (згідно з Указом Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» від 14.03.2022 р. № 133/2022 ⁴, затвердженим Законом України від 15.03.2022 р. № 2119-IX ⁵);

- з 05 години 30 хвилин 25 квітня 2022 року строком на 30 діб (згідно з Указом Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» від 18.04.2022 р. № 259/2022 ⁶, затвердженим Законом України від 21.04.2022 р. № 2212-IX ⁷);

- з 05 години 30 хвилин 25 травня 2022 року строком на 90 діб (згідно з Указом Президента України «Про продовження строку дії

¹ Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022/ed20220224#Text>

² Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>

³ Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

⁴ Указ Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» від 14.03.2022 р. № 133/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/133/2022#n2>

⁵ Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» від 15.03.2022 р. № 2119-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2119-20#n5>

⁶ Указ Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» від 18.04.2022 р. № 259/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/259/2022#n2>

⁷ Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» від 21.04.2022 р. № 2212-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2212-20#n3>

воєнного стану в Україні» від 17.05.2022 р. № 341/2022 ⁸, затвердженим Законом України від 22.05.2022 р. № 2263-IX ^{9 10}).

Відповідно до ч. 1 ст. 7 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», **воєнний стан на всій території України або в окремих її місцевостях припиняється після закінчення строку, на який його було введено.**

Згідно з ч. 2 цього ж Закону, до закінчення строку, на який було введено воєнний стан, та за умови усунення загрози нападу чи небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності **Президент України може прийняти указ про скасування воєнного стану** на всій території України або в окремих її місцевостях, про що має бути негайно оголошено через засоби масової інформації.

2. Про деякі зміни екологічного законодавства України

Після введення воєнного стану в Україні були прийняті **зміни** до деяких законодавчих актів у сфері регулювання екологічних відносин, зокрема, до **Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» від 23.05.2017 р. № 2059-VIII ¹¹** та **Закону України «Про тваринний світ» від 13.12.2001 р. № 2894-III ¹²** (щодо наявності чи відсутності внесення змін до інших основних Законів та інших нормативно-правових актів України з питань охорони довкілля чи дотичних (станом на 25.04.2022 р.) – див. Додаток № 1).

⁸ Указ Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» від 17.05.2022 р. № 341/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341/2022#n2>

⁹ Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» від 22.05.2022 р. № 2263-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2263-20#n5>

¹⁰ Цей абзац додано згодом перед публікацією документа.

¹¹ Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» від 23.05.2017 р. № 2059-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>

¹² Закон України «Про тваринний світ» від 13.12.2001 р. № 2894-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text>

3. Законодавчі зміни до Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» (в період з 24.02.2022 р. до 25.04.2022 р.)¹³.

Після введення воєнного стану в Україні (24.02.2022 р). були прийняті **два Закони України про внесення змін**, а саме:

1) Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності у сфері довкілля та щодо цивільного захисту на період дії воєнного стану і у відбудовний період» від 15.03.2022 р. № 2132-IX¹⁴ (**набрав чинності – 21.03.2022 р.**; далі – ЗУ про внесення змін до актів у сфері довкілля № 2132-IX);

2) Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо запровадження диференційованої рентної плати за видобування газу природного» від 15.03.2022 р. № 2139-IX¹⁵ (**набрав чинності – 22.03.2022 р.**; далі – ЗУ про внесення змін до актів щодо рентної плати за видобування газу № 2139-IX).

Зокрема, відповідно до:

- першого Закону - ЗУ про внесення змін до актів у сфері довкілля № 2132-IX (п. 3 розділу I «Прикінцеві та перехідні положення»), передбачено, що **«Абзац другий частини першої статті 3 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» (Відомості Верховної Ради України, 2017 р., № 29, ст. 315) викласти в такій редакції:**

«Оцінці впливу на довкілля не підлягає планована діяльність, спрямована виключно на забезпечення оборони держави, ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій, наслідків антитерористичної операції на території проведення антитерористичної операції на

¹³ У цій роботі не відображені питання наявних перешкод щодо дотримання процедури ОВД через тимчасове обмеження доступу до Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля для зовнішнього використання; зупинення строків надання адміністративних послуг суб'єктами їх надання та строків видачі дозвільними органами документів дозвільного характеру на час воєнного стану в Україні тощо.

¹⁴ Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності у сфері довкілля та щодо цивільного захисту на період дії воєнного стану і у відбудовний період» від 15.03.2022 р. № 2132-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2132-20#Text>

¹⁵ Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо запровадження диференційованої рентної плати за видобування газу природного» від 15.03.2022 р. № 2139-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2139-20#Text>

період її проведення, відповідно до критеріїв, затверджених Кабінетом Міністрів України, відновлювальні роботи з ліквідації наслідків збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану та у відбудовний період після закінчення воєнних дій».»;

- другого Закону - ЗУ про внесення змін до актів щодо рентної плати за видобування газу № 2139-IX (пп. 4 п. 2 розділу II «Прикінцеві положення»), визначено, що **«абзац другий частини першої статті 3 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» (Відомості Верховної Ради України, 2017 р., № 29, ст. 315) після слів «не підлягає» доповнити словами «діяльність, прямо не передбачена частинами другою і третьою цієї статті, а також».**

Для зручності порівняння співставимо положення Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» до змін та після кожної із зазначених змін (див. таблицю 1).

Таблиця 1.

Назва Закону	Зміст абзацу 2 частини 1 статті 3 ЗУ «Про ОВД» після внесення змін та набрання ними чинності
ЗУ «Про ОВД» (до введення воєнного стану в Україні 24.02.2022 р.)	«Оцінці впливу на довкілля не підлягає планована діяльність, спрямована виключно на забезпечення оборони держави, ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій, наслідків антитерористичної операції на території проведення антитерористичної операції на період її проведення, відповідно до критеріїв, затверджених Кабінетом Міністрів України.»
ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності у сфері довкілля та щодо цивільного захисту на період дії воєнного стану і у відбудовний період» від 15.03.2022 р. № 2132-IX (набрав чинності – 21.03.2022 р.)	«Оцінці впливу на довкілля не підлягає планована діяльність, спрямована виключно на забезпечення оборони держави, ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій, наслідків антитерористичної операції на території проведення антитерористичної операції на період її проведення, відповідно до критеріїв, затверджених Кабінетом Міністрів України, відновлювальні роботи з ліквідації наслідків збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану та у відбудовний період після закінчення воєнних дій».»

Продовження табл. 1

Назва Закону	Зміст абзацу 2 частини 1 статті 3 ЗУ «Про ОВД» після внесення змін та набрання ними чинності
ЗУ «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо запровадження диференційованої рентної плати за видобування газу природного» від 15.03.2022 р. № 2139-IX (набрав чинності – 22.03.2022 р.)	«Оцінці впливу на довкілля не підлягає діяльність, прямо не передбачена частинами другою і третьою цієї статті, а також планована діяльність, спрямована виключно на забезпечення оборони держави, ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій, наслідків антитерористичної операції на території проведення антитерористичної операції на період її проведення, відповідно до критеріїв, затверджених Кабінетом Міністрів України, відновлювальні роботи з ліквідації наслідків збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану та у відбудовний період після закінчення воєнних дій. ».

Отже, бачимо, що в результаті прийнятих змін були додані підстави/випадки, за яких планована діяльність не підлягає оцінці впливу на довкілля, а саме, до таких випадків віднесено: **«відновлювальні роботи з ліквідації наслідків збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану та у відбудовний період після закінчення воєнних дій».**

При цьому (серед можливих проблем для зловживань):

- **законодавець жодним чином не визначив, які роботи є чи можуть вважатися відновлювальними саме з ліквідації наслідків збройної агресії та бойових дій** (зокрема, не навів визначення цьому терміну загалом чи для цілей ЗУ «Про ОВД», не зазначив перелік цих робіт (хоча б орієнтовний); не закріпив положення, що якійсь уповноважений орган влади має затвердити такий перелік чи визначити критерії віднесення робіт до відновлювальних, які не підлягають ОВД, тощо);

- на законодавчому рівні чітко не урегульовано питання про момент закінчення відбудовного періоду ¹⁶ після закінчення воєнних дій, тобто час закінчення періоду дії нових положень ЗУ «Про ОВД».

Отже, на рівні правозастосування не виключені ситуації різного тлумачення цієї норми, у тому числі з метою зловживання, зокрема, для безпідставного звільнення від обов'язку здійснювати оцінку впливу на довкілля тієї чи іншої планованої діяльності (загальний висновок).

Водночас слід звернути увагу, що наразі в Україні маємо законодавчі визначення терміну «відновлювальні роботи»/«відновні роботи», прийняті для інших нормативно-правових актів, які можна використовувати за аналогією, однак це принципово не вирішує питання з однозначним тлумаченням та розумінням. Наприклад, у Кодексі цивільного захисту України, визначено, що *«відновлювальні роботи» - це «комплекс робіт, пов'язаних з відновленням будівель, споруд, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, які були зруйновані ¹⁷ або пошкоджені ¹⁸ внаслідок надзвичайної ситуації**, та відповідних територій¹⁹»*.

¹⁶ Термін «відбудовний період після закінчення воєнних дій» згаданий, наприклад, у таких законах як «Про оборону України» від 06.12.1991 р. № 1932-XII, «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» від 21.10.1993 р. № 3543-XII.

¹⁷ Зруйнований об'єкт - об'єкт, на якому внаслідок впливу зовнішніх факторів відбулася руйнація у значному обсязі конструктивних елементів, у зв'язку з чим його відновлення є неможливим (значно ускладненим) або економічно необґрунтованим (абз. 3 п. 3 Порядок виконання робіт з демонтажу об'єктів, пошкоджених або зруйнованих внаслідок надзвичайних ситуацій, воєнних дій або терористичних актів, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 19.04.2022 р. № 474. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-2022-%D0%BF/ed20220419#n17>).

¹⁸ Пошкоджений об'єкт - об'єкт, на якому внаслідок впливу зовнішніх факторів відбулася часткова руйнація конструктивних елементів, але який не потребує повного демонтажу та може бути приведений у експлуатаційно придатний стан шляхом подальшої реставрації, реконструкції або капітального ремонту (абз. 4 п. 3 Порядок виконання робіт з демонтажу об'єктів, пошкоджених або зруйнованих внаслідок надзвичайних ситуацій, воєнних дій або терористичних актів, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 19.04.2022 р. № 474. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-2022-%D0%BF/ed20220419#n17>).

¹⁹ Відповідно до п. 13. ч. 1 ст. 1 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17.02.2011 р. № 3038-VI (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>), територія – це частина земної поверхні з повітряним простором та розташованими під нею надрами у визначених межах (кордонах), що має певне географічне положення, природні та створені в результаті діяльності людей умови і ресурси.

Згідно з абз. 3 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про благоустрій населених пунктів» від 06.09.2005 р. № 2807-IV (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-15#Text>), територія – це сукупність земельних ділянок, які використовуються для розміщення об'єктів благоустрою населених пунктів: парків, скверів, бульварів, вулиць, провулків, узвозів, проїздів, шляхів, площ, майданів, набережних, прибудинкових територій, пляжів, кладовищ,

****Примітка.** Відповідно до п. 24. ч. 1 ст. 2 Кодексу цивільного захисту населення, надзвичайна ситуація – це обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності.

Ця норма встановлює такі критерії для віднесення робіт до відновлювальних як: фізичне існування об'єкта (оскільки зруйнувати чи пошкодити можна лише існуючий об'єкт) та його зруйнування чи пошкодження саме внаслідок надзвичайної ситуації (серед різновидів яких є надзвичайні ситуації воєнного характеру). Однак, не встановлює інших критеріїв, а також обмежень/вимог (відновлення до якого розміру, стану, потужності тощо).

Залежно від характеру походження подій, що можуть зумовити виникнення надзвичайних ситуацій на території України, визначаються такі **види надзвичайних ситуацій**:

- 1) техногенного характеру;
- 2) природного характеру;
- 3) соціальні;
- 4) воєнні.

4. Щодо деяких змін Закону України «Про тваринний світ» (в період з 24.02.2022 р. до 25.04.2022 р.)

Після введення воєнного стану в Україні (що мало місце 24.02.2022 р). був **прийнятий** Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності у сфері довкілля та щодо цивільного захисту на період дії воєнного стану і у відбудовний період» від 15.03.2022 р. № 2132-IX (набрав чинності – 21.03.2022 р.).

рекреаційних, оздоровчих, навчальних, спортивних, історико-культурних об'єктів, об'єктів промисловості, комунально-складських та інших об'єктів у межах населеного пункту.

Зокрема, відповідно до пункту 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» цього Закону, *«На період дії воєнного стану на території України до дня його припинення або скасування»²⁰ зупинити дію частини п'ятої статті 39 Закону України «Про тваринний світ»»^{21 22}.*

Цей Закон призупинив дію **частини 5 статті 39 Закону України «Про тваринний світ»²³**, яка має такий зміст: *«У період розмноження диких тварин, з 1 квітня до 15 червня, забороняється:*

- проведення робіт та заходів, які є джерелом підвищеного шуму та неспокою (у тому числі пальба, проведення вибухових робіт, феєрверків, концертів, фестивалів, використання моторних маломірних суден (крім їх використання під час здійснення контролю у сфері охорони, використання і відтворення рослинного і тваринного світу та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій);

²⁰ Щодо законодавчого визначення часу припинення або скасування воєнного стану – див. п. 1 даного огляду.

²¹ Відповідно до ч. 1 ст. 58, *Закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи.* Згідно з Рішенням Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням банку України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 58 Конституції України (справа про зворотню дію в часі законів та інших нормативно-правових актів) від 09.02.1999 р., (справа N 1-7/99 № 1-рп/99), *положення частини першої статті 58 Конституції України про те, що закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи, треба розуміти так, що воно стосується людини і громадянина (фізичної особи).*

²² **Звертає на себе увагу** чисто технічний момент, який пов'язаний із доступом населення до інформації про зміни до законів та інших нормативно-правових актів та із належним правозастосуванням.

Справа в тому, що до введення воєнного стану в Україні внесення змін до текстів законів та інших нормативно-правових актів (у тому числі призупинення дії окремих положень законів) відображалось у текстах цих актів (принаймні це мало місце із законами та іншими нормативно-правовими актами, які розміщені на веб-сайті Верховної ради України у розділі «Законодавство» (<https://www.rada.gov.ua/>)).

Однак, зміни (а це зупинення дії окремих норм на період дії воєнного стану на території України до дня його припинення або скасування), які були внесені до Закону України «Про тваринний світ» після введення воєнного стану в Україні, а також після набрання чинності, - не були відображені у тексті Закону України «Про тваринний світ», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text> (на відміну від змін, які були внесені до Закону України «Про оцінку впливу на довкілля», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>).

Положення про внесення змін до Закону України «Про тваринний світ» зазначено лише в тексті Закону, яким ці зміни внесені (тобто у Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності у сфері довкілля та щодо цивільного захисту на період дії воєнного стану і у відбудовний період» від 15.03.2022 р. № 2132-IX).

²³ Закон України «Про тваринний світ» від 13.12.2001 р. № 2894-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text>

- здійснення всіх видів рубок головного користування та всіх видів рубок формування і оздоровлення лісів на всіх лісових ділянках, що належать до відтворювальних ділянок відповідно до упорядкування мисливських угідь, високогірних лісів, приполонинних лісів, лісів у ярах, балках і річкових долинах, лісових ділянок на схилах ярів, балок, обривів, осипів і зсувів, берегозахисних ділянок, лісових ділянок навколо витоків річок, уздовж межі з безлісною місцевістю, лісів у мокрих та сирих типах лісорослинних умов, у межах територій природно-заповідного фонду;

- меліоративний вилов біоресурсів, здійснення науково-дослідного, науково-конструкторського, науково-промислового лову із залученням технічної бази промислових рибальських підприємств, проведення ралі та інших змагань на транспортних засобах.».

Довідково: вищезазначеним положенням стаття 39 Закону України «Про тваринний світ» була доповнена згідно з іншими законами — Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо охорони тваринного світу» від 09.04.2015 р. № 322-VIII ²⁴, що набрав чинності 09.05.2015 р. ²⁵- норма мала інший зміст, ніж наразі (зі змінами згідно з Законом України від 15.07.2021 р. № 1684-IX ²⁶, що набрав чинності 08.08.2021 р. та був введений в дію — з 08.11.2021 р. ²⁷ (відповідно до якого норма отримала той зміст, який вказаний вище).

²⁴ Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо охорони тваринного світу» від 09.04.2015 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-19#Text>

²⁵ Згідно з п. 1 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо охорони тваринного світу» від 09.04.2015 р. № 322-VIII, цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування. А перше офіційне опублікування цього Закону було здійснено 08.05.2015 р. у газеті «Голос України» (випуск № 81).

²⁶ Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації положень деяких міжнародних угод та директив Європейського Союзу у сфері охорони тваринного та рослинного світу» від 15.07.2021 р. № 1684-IX.

²⁷ Згідно з п. 1 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації положень деяких міжнародних угод та директив Європейського Союзу у сфері охорони тваринного та рослинного світу» від 15.07.2021 р. № 1684-IX, цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування, та вводиться в дію через три місяці з дня набрання чинності цим Законом.

Накази територіальних органів Держрибагентства України про нерестову заборону у 2022 році

В Україні територіальними органами Держрибагентства України були прийняті накази про нерестову заборону у весняно-літній період 2022 року.

Відповідно до низки таких наказів у чітко визначені періоди нересту риби (у певних випадках – ще й раків) **була встановлена заборона не лише на лов, а й на інші види діяльності** у рибогосподарських водних об'єктах України (в певних випадках – ще й у прибережних захисних смугах тощо).

Для прикладу (див. таблицю 2):

Таблиця 2.

Область	Положення наказів територіальних органів Держрибагенства України про нерестову заборону у 2022 році***
Вінницька Наказ Управління Держрибагенства у Вінницькій області (Вінницький рибоохоронний патруль) «Про встановлення весняно-літньої нерестової заборони на лов риби, інших водних біоресурсів в рибогосподарських водних об'єктах Вінницької області у 2022 році» від 25.03.2022 р. № 57-0 http://nerest.foundtt.com/vi n/	Встановлено весняно-літню заборону на вилов водних біоресурсів на період нересту риби і відтворення інших водних біоресурсів: - у рибогосподарських водних об'єктах Вінницької області у такі строки: з 11 квітня по 30 травня (включно); - у водосховищах, озерах, ставках з 11 квітня по 20 червня (включно); (за винятком ізольованих природних або штучно створених водних об'єктів, наданих у користування для потреб аквакультури) - у р. Дністер з усіма притоками з 11 квітня по 20 червня (включно). Під час нересту риби заборонити проведення в рибогосподарських водних об'єктах та в прибережних захисних смугах днопоглиблювальні, вибухові, бурові, сейсмологічні роботи, видобуток гравію та піщано-ракушкової суміші, а також заборонити пересування будь-яких плавзасобів, за винятком суден спеціально уповноважених органів, які здійснюють охорону водних біоресурсів та човнів, які використовуються користувачами для відлову старших вікових груп рослинодіних та інших видів риб відповідно до умов режиму рибогосподарської експлуатації за умови наявності дозволу органу рибоохорони. Суб'єктам господарювання всіх форм власності, в тому числі, суб'єктам малої енергетики заборонити різкі коливання рівня води в рибогосподарських водних об'єктах.

***Положення зупиненої в дії частини 5 статті 39 Закону України «Про тваринний світ»: У період розмноження диких тварин, з 1 квітня до 15 червня, забороняється:

- проведення робіт та заходів, які є джерелом підвищеного шуму та неспокою (у тому числі пальба, проведення вибухових робіт, феєрверків, концертів, фестивалів, використання моторних маломірних суден (крім їх використання під час здійснення контролю у сфері охорони, використання і відтворення рослинного і тваринного світу та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій);

- здійснення всіх видів рубок головного користування та всіх видів рубок формування і оздоровлення лісів на всіх лісових ділянках, що належать до відтворювальних ділянок відповідно до упорядкування мисливських угідь, високогірних лісів, приполонинних лісів, лісів у ярах, балках і річкових долинах, лісових ділянок на схилах ярів, балок, обривів, осипів і зсувів, берегозахисних ділянок, лісових ділянок навколо витоків річок, уздовж межі з безлісною місцевістю, лісів у мокрих та сирих типах лісорослинних умов, у межах територій природно-заповідного фонду;

- меліоративний вилов біоресурсів, здійснення науково-дослідного, науково-конструкторського, науково-промислового лову із залученням технічної бази промислових рибальських підприємств, проведення ралі та інших змагань на транспортних засобах.».

Область	Положення наказів територіальних органів Держрибагенства України про нерестову заборону у 2022 році***
Донецька Наказ Управління Держрибагенства у Донецькій області «Про заходи із забезпечення охорони водних біоресурсів у період нересту» від 07.04.2022 р. № 53 dn.darg.gov.ua/files/12/NA KAZ_53.pdf	Встановлено заборону на лов (добування) водних біоресурсів у весняно -літній період природного відтворення (нересту) у 2022 році на території та акваторії водних об'єктів, розташованих в районі діяльності Управління Держрибагенства у Донецькій області, а саме: - у всіх внутрішніх водних об'єктах у межах адміністративної території Донецької області до двокілометрової прибережної смуги Азовського моря, за виключенням пониззя річки Кальміус до греблі Павлопольського водосховища, у терміни: - у річках - з 11 квітня до 31 травня 2022 року (50 діб); - у водосховищах і озерах - з 11 квітня до 20 червня 2022 року (70 діб); - у новостворених водних об'єктах, а також у придаткових системах річок та інших водних об'єктах - з 11 квітня до 10 липня 2022 року (90 діб). У терміни заборони на лов (добування) водних біоресурсів у водних об'єктах заборонити: - організацію змагань із спортивного рибальства та підводного полювання; - проведення у водних об'єктах та в прибережних захисних смугах робіт і заходів, які є джерелом підвищеного шуму та неспокою (днопоглиблюваних, вибухових, бурових, сейсмологічних, геологорозвідувальних), добування будівельних матеріалів, гравію та піщано- ракушкової суміші у місцях масового нересту риби на водних об'єктах, розташованих в районі діяльності Донецького рибноохоронного патруля; - проводити забір води без ефективних рибозахисних пристроїв; - заготівлю очерету, рогозу та інших водних рослин у місцях масового нересту риби; - пересування всіх плавучих засобів на ділянках, оголошених нерестовищами в період нересту, за винятком суден спеціально уповноважених органів, які здійснюють охорону водних живих ресурсів.

Область	Положення наказів територіальних органів Держрибагенства України про нерестову заборону у 2022 році***
Київська та м. Київ Наказ Управління Держрибагенства у м. Києві та Київській області «Про заходи із забезпечення охорони водних біоресурсів у період нересту» від 24.03.2022 р. № НОД-56/6 https://www.facebook.com/100069110444062/posts/283677560612590/?d=n	Встановлено терміни заборони на промислове рибальство (- у всіх водосховищах і озерах з затоками, протоками, включаючи зону підтоплення - з 16 квітня по 24 червня (включно)); - у всіх річках та їх кореневих водах - з 16 квітня по 4 червня (включно)) та на любительське і спортивне рибальство (у всіх водосховищах і озерах з затоками, протоками, включаючи зону підтоплення - з 11 квітня по 19 червня (включно)); - у всіх річках та їх кореневих водах - з 11 квітня по 30 травня (включно)). У період заборони на лов (добування) водних біоресурсів на рибогосподарських водоймах забороняється: - проведення днопоглиблювальних, вибухових, та інших робіт, добування будівельних матеріалів у місцях масового нересту водних біоресурсів; - проведення змагань із спортивного рибальства; - здійснення підводного полювання, пересування будь-яких плавзасобів на нерестовищах, за винятком транзитного переходу і проходу фарватером, виконання робіт по встановленню бакенів, у випадку надзвичайної потреби (шторм, туман, аварія і т. п.) та суден спеціально уповноважених органів, які здійснюють охорону водних біоресурсів.

Область	Положення наказів територіальних органів Держрибагентства України про нерестову заборону у 2022 році***
Миколаївська Наказ Управління Держрибагентства у Миколаївській області (Миколаївський рибоохоронний патруль) «Про встановлення весняно-літньої заборони на лов риби та інших водних біоресурсів у 2022 році» від 06.04.2022 р. № 44 https://thegard.city/articles/205220/vesnyanij-nerest-2022	Встановлено заборону на промислове рибальство, любительське та спортивне рибальство під час ходу риби на нерест і на період відкладання ікри (у певних межах та у певні строки). Наприклад: а) щодо промислового рибальства: річка Південний Буг - від Варварівського мосту до забороненого простору Олександрівської ГЕС — з 10 квітня по 10 червня і від забороненого простору Олександрійської ГЕС до с. Голоскове - з 10 квітня по 25 червня); б) щодо любительського та спортивного рибальства: • річка Південний Буг - від впадіння у Бузький лиман (від Варварівського мосту) до с. Голоскове - з 10 квітня по 30 травня. Заборонено під час нерестової заборони на лов риби та інших водних біоресурсів: - проведення у рибогосподарських водних об'єктах Миколаївської області та їх прибережних захисних смугах днопоглиблювальних, вибухових, бурових, сейсмологічних робіт, видобуток гравію та піщано-ракушкової суміші, що можуть негативно вплинути на нерестову міграцію та нерест водних біоресурсів; - пересування будь-яких плавзасобів на нерестовищах, за винятком транзитного переходу і проходу фарватером, виконання робіт по встановленню бакенів, у випадку надзвичайної потреби (шторм, туман, аварія і т. п.) та суден спеціально уповноважених органів, які здійснюють охорону водних біоресурсів. Для забезпечення продовольчої безпеки Миколаївської області, дозволити здійснювати промислове рибальство, під час нерестової заборони на лов риби та інших водних біоресурсів, в обсягах визначених Миколаївською обласною військовою адміністрацією.

Область	Положення наказів територіальних органів Держрибагенства України про нерестову заборону у 2022 році***
Хмельницька Наказ Управління Держрибагентства у Хмельницькій області «Про встановлення весняно-літньої заборони на лов (добування) водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах Хмельницької області у 2022 році» від 01.04.2022 р. № 38-од https://www.adm-km.gov.ua/?p=110779	Встановлено заборону на лов (добування) водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах Хмельницької області в межах району діяльності Управління у 2022 році: – у річках та їх корених водах з 11 квітня по 30 травня (включно); – на водосховищах з 11 квітня по 20 червня (включно); -в додаткових системах водних об'єктів (протоки, гирла, стариці, меліоративні канали, розливи водойм, які тимчасово заповнюються водою в період весняної повені) з 11 квітня по 10 липня (включно). Заборонено на період весняно-літньої нерестової заборони: - проведення змагань зі спортивного рибальства та підводного полювання; - проведення у рибогосподарських водних об'єктах Хмельницької області, що знаходяться в межах району діяльності Управління, та прибережних захисних смугах днопоглиблювальні, вибухові, бурові, сейсмологічні роботи, видобуток гравію та піщано-ракушкової суміші; - пересування будь-яких плавзасобів на ділянках, визначених нерестовищами в період дії весняно-літньої заборони, за винятком суден спеціально-уповноважених органів, які здійснюють охорону водних біоресурсів на рибогосподарських водних об'єктах;

Порівняння зупинених в дії положень частини 5 статті 39 Закону України «Про тваринний світ» та наказів про нерестову заборону у 2022 році (прийнятих територіальними органами Держрибагенства) **дозволяє зробити наступні висновки.**

1. Правове регулювання обмежень діяльності в період масового розмноження диких тварин (у т. ч. риби та інших водних біоресурсів) здійснюється нормативно-правовими актами різної юридичної сили: в частині ч. 5 ст. 39 ЗУ «Про тваринний світ» - законом (вища юридична сила) та в частині наказів про нерестову заборону - наказами територіальних органів Держрибагенства (підзаконними нормативно-правовими актами);

2. Частина наказів про нерестову заборону у 2022 році **взагалі не містять положень про заборону інших видів діяльності (крім лову або лову та пересування плавзасобів)**, на кшталт тих, що заборонені у ч. 5 ст. 39 ЗУ «Про тваринний світ» (наприклад, наказ про нерестову заборону у 2022 році в Закарпатській області ²⁸);

3. У тих наказах про нерестову заборону у 2022 році, де передбачені положення про заборону інших видів діяльності (а не лише щодо лову або лову та пересування плавзасобів), маємо ситуацію, за якої положення наказів не відповідають за змістом (обсягом, видами забороненої діяльності тощо) тим заборонам, що встановлені у ч. 5 ст. 39 ЗУ «Про тваринний світ», зокрема, положення наказів, як правило, вужчі за змістом (наприклад, **у ч. 5 ст. 39 ЗУ «Про тваринний світ» встановлена заборона на всі види робіт та заходів, які є джерелом підвищеного шуму та неспокою** (у тому числі пальба, проведення вибухових робіт, феєрверків, концертів, фестивалів, використання моторних маломірних суден (крім їх використання під час здійснення контролю у сфері охорони, використання і відтворення рослинного і тваринного світу та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій), а у **наказах про нерестову заборону у 2022 році**: а) у Вінницькій, Миколаївській та Хмельницькій областях – **лише на низку таких робіт/заходів**: днопоглиблювальні, вибухові, бурові, сейсмологічні роботи, видобуток гравію та піщано-ракушкової суміші; у Київській області та м. Києві – на проведення днопоглиблювальних, вибухових, та інших робіт, добування будівельних матеріалів).

4. **Нерестові заборони у 2022 році** на лов, у тому числі на інші види діяльності (що визначені в наказах про нерестову заборону), **у більшості випадків встановлені у строки, що є відмінними від строків**

²⁸ Наказ Управління Державного агентства меліорації та рибного господарства у Закарпатській області «Про встановлення строків заборони вилову водних біоресурсів та визначення дозволених місць на період весняно-літнього нересту» від 24.03.2022 р. № 140. URL: zk.darg.gov.ua/files/12/24_03_22_zk.pdf

«сезону тиші», визначених у ч. 5 ст. 39 ЗУ «Про тваринний світ» (примітка: даний висновок зроблений як констатація факту, без акценту на те, чи є це позитивним чи негативним);

5. Визначені в наказах положення про нерестові заборони у 2022 році **стосуються лише певних обмежених територій (наприклад, в межах області)**, а положення ч. 5 ст. 39 ЗУ «Про тваринний світ» **таких територіальних обмежень не передбачають (застосовуються до всієї території України).**

Загальний висновок: зупинення дії частини 5 статті 39 Закону України «Про тваринний світ» послаблює режим правової охорони диких тварин (у т. ч. риби та інших водних біоресурсів) у період їх масового розмноження (з 01 квітня по 15 червня), а накази територіальних органів Держрибагентства України про нерестову заборону у 2022 році аналогічного режиму не забезпечують, хоча їх наявність є позитивним явищем (за принципом «краще так, ніж зовсім нічого»).

**Дані щодо внесення змін до
основних законодавчих актів України у сфері охорони довкілля,
за період: з 24.02.2022 р. (після введення воєнного стану в
України) до 25.04.2022 р.**

(крім Законів України: «Про оцінку впливу на довкілля» та «Про тваринний світ»,
аналіз законодавчих змін до яких наведено вище)) *

№	Назва нормативно- правового акту	Зміни після введення воєнного стану в Україні (з 24.02.2022): наявні/відсутні	Нормативно- правовий акт, на підставі якого внесені зміни	Положення нормативно- правового акту, які зазнали змін/суть змін
	1	2	3	4
1.	Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 р. № 1264-XII ²⁹	відсутні	-----	-----
2.	Водний кодекс України від 06.06.1995 р. № 213/95-ВР ³⁰	відсутні	-----	-----
3.	Закон України «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06.1992 р. № 2456-XII ³¹	відсутні	-----	-----
4.	Закон України «Про рослинний світ» від 09.04.1999 р. № 591-XIV ³²	відсутні	-----	-----

²⁹ Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 р. № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

³⁰ Водний кодекс України від 06.06.1995 р. № 213/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>

³¹ Закон України «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06.1992 р. № 2456-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>

³² Закон України «Про рослинний світ» від 09.04.1999 р. № 591-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14#Text>

	1	2	3	4
5.	Закон України «Про Червону книгу України» від 07.02.2002 р. № 3055-III ³³	відсутні	-----	-----
6.	Закон України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» від 08.07.2011 р. № 3677-VI ³⁴	відсутні	-----	-----
7.	Закон України «Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них» від 06.02.2003 р. № 486-IV ³⁵	відсутні	-----	-----
8.	Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року, затверджені Законом України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII ³⁶	відсутні	-----	-----

³³ Закон України «Про Червону книгу України» від 07.02.2002 р. № 3055-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3055-14#Text>

³⁴ Закон України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» від 08.07.2011 р. № 3677-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3677-17#Text>

³⁵ Закон України «Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них» від 06.02.2003 р. № 486-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/486-15#Text>

³⁶ Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року, затверджені Законом України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>

	1	2	3	4
9.	Програма розвитку гідроенергетики на період до 2026 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13.07.2016 р. № 552-р ³⁷	відсутні	-----	-----
10.	Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III ³⁸	наявні (присвячені вирішенню проблемних питань щодо користування земельними ділянками с/г призначення після введення воєнного стану: продовженню строку дії певних договорів, спрощенню порядку їх укладання та оформлення тощо))	Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» від 24.03.2022 р. № 2145-IX ³⁹	Розділ X «Перехідні положення» Земельного кодексу України – доповнено пунктами 27 і 28.

* Відповідно до даних станом на 25.04.2022 р. , розміщених на веб-сайті Верховної Ради України у розділі «Законодавство» за посиланням <https://zakon.rada.gov.ua/>

³⁷ Програма розвитку гідроенергетики на період до 2026 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13.07.2016 р. № 552-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-2016-%D1%80#Text>

³⁸ Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>

³⁹ Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» від 24.03.2022 р. № 2145-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text>

АНАЛІЗ МОЖЛИВИХ ЕКОЛОГІЧНИХ РИЗИКІВ У РАЗІ ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ РОБІТ НА ГІДРОТЕХНІЧНИХ СПОРУДАХ У ВІДБУДОВНИЙ ПЕРІОД ЗА УМОВИ ОБМЕЖЕНОЇ ДІЇ ПРОЦЕДУРИ ОВД

На річках України, станом на 2014 рік за даними Державного агентства водних ресурсів України, було споруджено близько 50539 гребель. Разом вони утворюють 1095 водосховищ та 49444 ставків. Загальна протяжність дамб протипаводкового захисту за наближеними оцінками становить понад 2396 км, при цьому довжина територій, які мають потенційно значні ризики затоплення в Україні складають 8748 км. В ході бойових дій сьогодні ціла низка гідротехнічних споруд пошкоджена, у т.ч. і внаслідок проведення військово-інженерних заходів з використання заплав та русел річок як природних перепон для окупаційних військ росії. В результаті виникли несприятливі і, почасти, загрозливі екологічні ситуації з катастрофічними змінами гідроморфології річищ, погіршенням якості води, прямою загибеллю водних живих ресурсів, зменшенням водного біорізноманіття та деградацією заплавлених ландшафтів.

Широко відомий факт підриву дамби Київського водосховища 26 лютого цього року з метою затоплення заплави річки Ірпінь. Фактично цей захід забезпечив дієвий захист Києва від агресора. Треба віддати належне нашим військовим та Мінприроди України, які перед остаточним затопленням заплави Ірпеня, провели оперативні консультації з фахівцями Інституту гідробіології НАН України щодо оцінки можливих екологічних ризиків. І мова йшла не тільки про затоплені сміттєзвалища, вигрібні ями чи рибні ресурси, але і про інвазійні види.

Цілеспрямовані підриви гребель можуть принести ще більше шкоди, ніж руйнування дамб як з огляду на безпеку життя людей, так і з огляду на екологічні наслідки. Так, підрив дамби Оскільського водосховища спричинив не лише затоплення низки населених пунктів нижче за течією, але і повний спуск водосховища з виходом на поверхню його ложа. Відбулася різка зміна усталеного протягом 65 років гідрологічного типу

водойми в режим високої проточності. Окрім прямої втрати водних біоресурсів, нерестовищ та місць нагулу, тут паралельно виникають проблеми осушення значних площ пісків, що легко переносяться вітрами.

Разом із руйнуванням дамб та гребель, постають питання відновлювальних робіт. У Житомирі 4 березня з міського водосховища було спущено приблизно сім мільйонів кубів води для того, щоб біля Іванкова розірвати понтонну переправу і затопити техніку ворога. Операція пройшла успішно, понтонна переправа була зірвана, біля десяти одиниць техніки затоплено і, фактично, росіяни вже не могли по такій широкій воді наводити нову переправу. Але те, що тепер робить влада Житомира, здійснюючи так звану розчистку русла в осушеному ложі без будь якого наукового обґрунтування, – є неприпустимим. І це лише один приклад.

Реалії воєнного часу привносять нові ризики негативного впливу на біорізноманіття, у т.ч. і під час відновлювальних робіт. Після введення воєнного стану в Україні були прийняті зміни до законодавства у сфері регулювання екологічних відносин, які обмежили застосування процедури ОВД в Україні, зокрема при відновленні гідроспоруд, і пом'якшили деякі вимоги законодавства щодо охорони Тваринного світу. Зокрема прийняті зміни до Закону України *«Про оцінку впливу на довкілля»* від 23.05.2017 р. № 2059-VIII та Закону України *«Про тваринний світ»* від 13.12.2001 р. № 2894-III. Крім того, прийнято Закон *«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності у сфері довкілля та щодо цивільного захисту на період дії воєнного стану і у відбудовний період»* від 15.03.2022 р. № 2132-IX (набрав чинності – 21.03.2022 р.) та ЗУ *«Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо запровадження диференційованої рентної плати за видобування газу природного»* від 15.03.2022 р. № 2139-IX (набрав чинності – 22.03.2022 р.

На тлі заборони проведення очних громадських слухань проектів що підлягають процедурі ОВД, виникають реальні ризики довкілля при відновленню порушених малих ГЕС та супутніх робіт (днопоглиблення, підготовка ложа, берегоукріплення та одамбування) в руслах річок.

<i>«Оцінці впливу на довкілля не підлягає планована діяльність, спрямована виключно на забезпечення оборони держави, ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій, наслідків антитерористичної операції на території проведення антитерористичної операції на період її проведення, відповідно до критеріїв, затверджених Кабінетом Міністрів України, відновлювальні роботи з ліквідації наслідків збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану та у відбудовний період після закінчення воєнних дій»»</i>		
Чинник	Ризики	Екологічні наслідки
Законодавець жодним чином не визначив, які роботи є чи можуть вважатися відновлювальними	1. Невизначеність ступеню (міри) пошкодженості, яка потребує «відновлювальних» робіт дає простір для зловживання. Можливі імітація або перебільшення руйнування МГЕС з метою реконструкції. Приклад: Фактично нове будівництво гідропоруди на місці застарілої та частково пошкодженої, без ОВД та громадського обговорення. Неконтрольована зміна основних характеристик і властивостей греблі та водосховища (навіть без зміни потужності ГЕС).	- можуть постраждати наявні види, угруповання чи території, які охороняються державним чи міжнародним законодавством; - зміна гідрології потоку та гідроморфології русла в нижньому б'єфі можуть зачепити особливо-цінні ділянки річки, що знаходяться нижче за течією; - зміна об'єму та площі водосховища може призвести до зменшення чисельності чи втраті особливо цінних чи унікальних елементів гідроекосистеми та/або призвести до інтенсифікації негативних явищ на кшталт «цвітіння» води, акумуляції наносів тощо; - постійна та тимчасова втрата оселищ, пошкодження або їх фрагментація;
	2. Відновлення «екологічно» застарілих конструкцій.	- переривання шляхів міграцій риб та безхребетних;

	Приклад: відновлення гребель без рибоходів.	- втрата або зменшення чисельності популяцій мігруючих видів; - нова фрагментація річки на тлі зменшення біофондів;
	3. Підміна відновлення реконструкцією та/або новим будівництвом. Приклад: відновлення греблі та паралельне будівництво МГЕС; нарощування потужності існуючої МГЕС; будівництво додаткових гідротехнічних об'єктів, яких не було до руйнування, супутні роботи в руслі, берегоукріплення.	- зміна гідрологічного та гідробіологічного режимів водного потоку; - потенційна втрата видів та угруповань, що охороняються державним чи міжнародним законодавством; - втрат цінних біотопів, руйнування нерестовищ, місць нагулу та зимівлі гідробіонтів; - зміна режиму стоку наносів, дрифту безхребетних та низхідних міграцій молоді риб; - порушення існуючої рівноваги в гідроекосистемі, зміна та дистрофікація структури угруповань внаслідок зменшення біотопічного різноманіття (при берегоукріпленні); - непрямі порушення з боку будівництва (зміна гідрологічного режиму, шум від роботи будівельної техніки тощо).
На законодавчому рівні чітко не урегульовано питання про момент закінчення відбудовного періоду після закінчення воєнних дій	Продовження відновлення/будівництва/реконструкції гідроспоруд без ОВД в період повоєнного стану Приклад: початок робіт, який зафіксовано в період воєнного стану, дає можливості для продовження другої/третьої черги будівництва без ОВД навіть в мирний час.	

«На період дії воєнного стану на території України до дня його припинення або скасування зупинити дію частини п'ятої статті №39 Закону України «Про тваринний світ»»

Чинник	Ризики	Екологічні наслідки
У період розмноження диких тварин, з 1 квітня до 15 червня, скасовуються природоохоронні норми	1. Проведення робіт та заходів, які є джерелом підвищеного шуму та неспокою у «період тиші». Приклад: Можливі роботи з відновлення/будівництва гідротехнічних об'єктів та супутні роботи в руслі, берегоукріплення в період нересту.	- точкова зміна гідрологічного режиму на ділянках робіт та дотичних до них, де можливо розповсюдження каламутного «сліду» та шуму і, як наслідок, перешкоди нересту риб; - фактор занепокоєння для плідників риб в період нересту може призвести до зниження ефективності розмноження, захворювань статевієї системи самок, викликані резорбцією ікри, та неможливості нереститися в майбутньому; - перешкоди нересту риб шляхом порушення цілісності прибережних мілководь;
	2. Порушення режиму водоохоронних територій. Приклад: Стають можливими проведення рубок для підготовки майданчиків будівництва та при берегоукріпленні.	- перешкоди нересту риб шляхом порушення цілісності прибережних мілководь (нерестових угідь); - фактор занепокоєння для плідників риб; - втрата цінних оселищ і угруповань;
	3. Порушення заборони на будь який тип лову (меліоративного, науково-дослідного, науково-конструкторського, науково-промислового) Приклад: стає можливим здійснення меліоративного вилову біоресурсів з метою підготовки ділянок річки для проведення робіт та уникнення при цьому нарахування збитків рибному господарству.	- пряма загибель плідників; - скидання плідниками статевих продуктів без запліднення; - перешкоди нересту риб.

Запропонована оцінка ризиків дещо спрощена і не враховує усіх індивідуальних особливостей широкого спектру різноманіття гідрооб'єктів України. Проте екологічний ризик – це можливість виникнення несприятливих подій. Тому даний перелік є лише допоміжним інструментом оцінки екологічних наслідків відсутності процедури ОВД.

Паралельно можна оцінити рівень загрози таких наслідків для біоти:

- **Відсутні або мінімальні:** у зоні відновлювальних робіт немає видів та угруповань, що охороняються чи мають економічне значення, ці роботи знаходяться поза об'єктами ПЗФ чи іншими охоронними територіями.

- **Середні, помірні:** У зоні відновлюваних робіт види, що охороняються, представлені лише під час харчових чи сезонних міграцій, проте поряд є території, що можуть виконувати компенсаторну функцію; є добре сформовані популяції видів, що представляють собою цінний природний ресурс. МГЕС, що відновлюється знаходиться в околицях об'єктів ПЗФ (в санітарну зону потрапляє < 25% територій, що охороняються) чи в межах водоохоронних територій і не може впливати на якість середовища в межах ПЗФ (зокрема, на зміну гідрологічного режиму територій).

- **Високі або незворотні:** У зоні відновлюваних робіт є популяції видів, що підлягають охороні на місцевому, регіональному, чи державному рівнях охорони та угруповання рослин, що внесені до Зеленої книги України. МГЕС, що відновлюється, розташована в межах чи поруч з об'єктами ПЗФ будь-якого рівня охорони чи в межах територій Смарагдової мережі, предметом охорони яких є осередки перебування біоти, що по'язані з долинами річок, а також територій, що охороняються як Рамсарські угіддя.

ВАЖЕЛІ ВПЛИВУ:

1. Процедура ОВНС: Відновлювальні роботи ведуться на основі проектної документації, яка, згідно чинного Законодавства, за відсутності ОВД має включати ОВНС.
2. Наявність первинної документації, на підставі якої можна проконтролювати, чи відновлення не заміщається «реконструкцією»
3. Військовий час не відміняв активність громадськості. Екологічні громадські організації, місцеві громади, ініціативи та рухи можуть відслідковувати відновлювальні роботи та законність їх перебігу. Нормативно-правові умови для екологічної експертизи, як механізму громадського контролю створено законами України «Про екологічну експертизу», «Про охорону навколишнього середовища».
4. Система екологічного моніторингу.

ПРОЦЕДУРА ОВНС ЯК ОБОВ'ЯЗКОВА СКЛАДОВА ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ РОБІТ

Законопроект №7144 містить положення, що виключає з-під сфери дії ЗУ «Про оцінку впливу на довкілля» відновлювальні роботи з ліквідації наслідків збройної агресії та бойових дій. І під час воєнного стану, і у відбудовний період після війни.

Відповідно до Кодексу цивільного захисту України (Стаття 2. Визначення термінів) зазначено наступне:

відновлювальні роботи - комплекс робіт, пов'язаних з відновленням будівель, споруд, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, які були зруйновані або пошкоджені внаслідок надзвичайної ситуації, та відповідних територій;

Будь-яка діяльність в будівельній галузі чітко регламентована Державними будівельними нормами, які визначають відповідні обмеження та умови, які висуваються чинним законодавством України до окремих проектних рішень та до складу проектної документації, яка є обов'язковою умовою ведення будівельної діяльності.

Отже, відповідно до ДБН А.2.2-3:2014 СКЛАД ТА ЗМІСТ ПРОЕКТНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ НА БУДІВНИЦТВО не визначено термін «відновлювальні роботи», але п. 3.7 згаданого ДБН визначено поняття «капітальний ремонт» - сукупність робіт на об'єкті будівництва, введеному в експлуатацію в установленому порядку, без зміни його геометричних розмірів та функціонального призначення, що передбачають втручання у несучі та огорожувальні системи при заміні або відновленні конструкцій чи інженерних систем та обладнання у зв'язку з їх фізичною зношеністю та руйнуванням, поліпшення його експлуатаційних показників, а також благоустрій території. Зважаючи на це формулювання поняття «капітальний ремонт», норми згаданого ДБН розповсюджуються і на «відновлювальні роботи».

Беручи до уваги те, що відновлювальні роботи будуть виконуватись на підставі проектно-кошторисної документації стадії «Робочий Проект» (одностадійне проектування), або у випадку складних об'єктів на підставі проектно-кошторисної документації стадії «Проект» та «Робочий Проект» (двостадійне проектування) то відповідно до Додатків Д та Е до згаданого вище ДБН А.2.2-3:2014, якими визначено склад проектної документації, **розділ ОВНС має бути у складі проектної документації.**

Водночас в ДБН А.2.2-1-2003 «Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС) при проектуванні і будівництві підприємств, будинків і споруд» чітко визначено та встановлено порядок розроблення матеріалів ОВНС у складі проектної документації, основні вимоги до складу й змісту цих матеріалів. Також в вищезазначеному ДБН визначено порядок залучення громадськості до розгляду можливості планової діяльності відповідно до конкретних проектних рішень.

Оцінка впливу на навколишнє середовище (ОВНС) являє собою документ у формі звіту, до складу якого входить оцінювання основних напрямів можливого негативного впливу (атмосферне, геологічне, соціальне середовище, природокористування, поводження з відходами) до проекрованої або здійснюваної діяльності та під час такої, перелік заходів для скорочення потенційно небезпечного впливу.

Державними будівельними нормами України А.2.2-1-95 регламентується зміст, склад та послідовність проведення оцінки впливу на навколишнє природне середовище. Розділ ОВНС включає в себе наступні позиції:

- Причини для проведення оцінки впливу;
- Характеристика фізико-географічних та кліматичних особливостей місцевості чи майданчика запланованої діяльності;

- Загальні особливості проєктованого об'єкту та зони його впливу;
- Характерні особливості природного навколишнього середовища та оцінку впливів нього;
- Характерні особливості соціального навколишнього середовища та оцінку впливу на нього;
- Оцінювання впливу на техногенне навколишнє середовище;
- Заходи та методи для підтримання оптимального стану довкілля та його екологічної стійкості;
- Заяву про екологічні наслідки.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ В ПІСЛЯПРОЕКТНОМУ МОНІТОРИНГУ ОБ'ЄКТІВ МАЛОЇ ГІДРОЕНЕРГЕТИКИ»

Метою проведення післяпроектного моніторингу є визначення розбіжностей у прогнозованих рівнях впливу підприємства на стан довкілля, та ефективності проведення заходів із запобігання чи мінімізації цього впливу.

Один уповноважений орган для того самого виду діяльності визначає різні вимоги, складові та терміни моніторингу. Така ситуація склалась через відсутність нормативного регулювання, чітких правил та заходів до післяпроектного моніторингу та форм звітування. Отже, для актуалізації вимог до проектного моніторингу, треба створити та впровадити окремий нормативний документ, який включить розширені та актуалізовані вимоги до післяпроектного моніторингу та звітування стосовно виду впроваджуваної діяльності, а саме:

- види діяльності, які є обов'язковими для проведення моніторингу, включаючи критерії для оцінки ;
- основні та додаткові заходи контролю за впливом на довкілля;
- періодичність проведення;
- проект програми моніторингу;
- форми та зміст звітів;
- вимоги до деталізації та обсягів досліджень;
- процедуру інформування уповноважених органів та публікацій звітів;
- умови припинення або скасування діяльності за результатами післяпроектного моніторингу.

У звіті ОВД/ОВНС об'єктів малої гідроенергетики частина, що стосується екологічного моніторингу, призначена для встановлення ефективних заходів, спрямованих на пом'якшення та/або зменшення негативного впливу на довкілля від провадження планованої діяльності, та перевірки прогнозованої оцінки змін складових довкілля (гідроморфологічний стан русла, видовий склад іхтіофауни, ґрунти, атмосферне повітря, тощо), зроблених на ранніх етапах процесу ОВД. Тому в звіті необхідно подавати стислий зміст програми моніторингу та контролю за впливом на довкілля під час провадження планованої діяльності, а також (за потреби) планів післяпроектного моніторингу.

Програму екологічного моніторингу необхідно розробити у такий спосіб, щоб визначити, чи були впроваджені заходи з пом'якшення та/або зменшення наслідків відповідно до узгодженого графіка, чи працюють вони, як очікувалося, та чи є необхідність вводити коригувальні або додаткові заходи.

Під час реалізації проекту екологічний моніторинг передбачає наступне:

- моніторинг відповідності нормативним документам, який має на меті перевірити, чи дотримано спеціальних нормативних стандартів та умов (наприклад, вимоги щодо забору води на деривацію, підтримання нормативних глибин та швидкостей у рибопропускних спорудах, відповідності гідроморфологічного стану русла, включаючи ширину, глибину та швидкість потоку, склад та крупність донних відкладів, транспорт наносів, тощо), що необхідні для підтримання нормальних умов життєдіяльності живих організмів (міграція, нагул риби);
- моніторинг впливу, спрямований на порівняння прогнозованого і фактичного впливу (набутих об'єктом планованої діяльності).

В багатьох випадках, заходи післяпроектного моніторингу умовно розділено на два етапи виконання екологічних умов: до початку

провадження (розробка та узгодження планів післяпроектного моніторингу та попередні дослідження встановлені умовами висновку з оцінки впливу на довкілля) та в період провадження планованої діяльності.

Періодичність й тривалість екологічного моніторингу мають залежати від конструктивних особливостей об'єкта планованої діяльності та основних видів впливу, яке воно створює на елементи довкілля. Мінімальна періодичність екологічного моніторингу не повинна бути меншою, ніж чотири рази на рік, після введення об'єкта планованої діяльності в експлуатацію (один раз у сезон та/або після проходження водопілля, активних паводків, під час межені)[Методичні рекомендації з підготовки звіту з ОВД ГЕС потужністю до 10 МВт (включно) на річках (Див.: Проект Міністерства захисту довкілля і природних ресурсів України станом на 25 серпня 2020 р.). Екологічний моніторинг повинен тривати до повної стабілізації екологічної ситуації. Перелік елементів довкілля, вразливих до негативних змін під тиском об'єкта планованої діяльності та потребують моніторингу, не є вичерпним, а в кожному конкретному випадку залежить від конструктивних особливостей об'єкта планованої діяльності та основних видів ймовірного або створюваного впливу.

У програмі екологічного моніторингу необхідно подавати опис та точне місцезнаходження основних та контрольних пунктів та/або полігонів, на яких здійснюватимуть спостереження, вимірювання та обліки (включаючи картосхему розташування об'єкта планованої діяльності, пунктів та/або полігонів). Обов'язково, зазначати перелік інструментів та приладів, які застосовуватимуть під час спостережень, вимірювань та обліків.

Об'єктами екологічного контролю, що підлягають регулярному спостереженню та оцінці під час експлуатації МГЕС, є:

- землі (включаючи ґрунти) в районі розташування виявлених або потенційних джерел їхнього забруднення;

- технічний стан гідроспоруд;
- дотримання режиму експлуатації та природоохоронних вимог;
- час проведення, тривалість і об'єми екологічних та санітарних попусків;
- моніторинг екологічного стану (відповідно до Постанови КМУ «Про затвердження Порядку здійснення державного моніторингу вод»);
- моніторинг рибоходу та ефективності інших компенсаторних заходів.

Під час організації спостережень впливу будівництва на біорізноманіття необхідно приділяти увагу можливим порушенням меж будівельного майданчика та запобігати потраплянню техніки і сміття на прилеглі території з природними комплексами (*Див.: Науково-методичні рекомендації щодо підготовки звіту ОВД при будівництві малої ГЕС (Методичний посібник) /За редакцією С. О. Афанасьєва /*. — Київ, 2019. — 94 с.

Враховуючи вищевикладене пропонується наступний алгоритм участі громадськості на всіх етапах впровадження планової діяльності:

- 1. При підготовці зауважень та пропозицій громадськості до планової діяльності та обсягів дослідження слід в обов'язковому порядку вимагати розроблення в рамках звіту з ОВД/ОВНС чіткої програми моніторингу та контролю щодо впливу на довкілля під час провадження планованої діяльності, а також планів післяпроектного моніторингу із залученням представників громадськості та уповноваженого територіального органу з питань екології та природних ресурсів.**
- 2. У процесі громадського обговорення наполягати на включені до висновку з ОВД/ОВНС вимоги здійснення післяпроектного моніторингу, якими визначити порядок, строки та вимоги до його здійснення.**

3. Після оприлюднення висновку з ОВД/ОВНС представники громадськості мають можливість відслідковувати розвиток планової діяльності за допомогою відповідних ресурсів, в рамках впровадження Єдиної державної електронної системи у межах реформування галузі містобудування, а саме:

- **Реєстр будівельної діяльності [<https://data.gov.ua/>], та**
- **Портал Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва [<https://e-construction.gov.ua/>].**

Електронна система складається з:

- Реєстру будівельної діяльності.
- Електронного кабінету.
- Порталу Електронної системи.

Реєстр будівельної діяльності забезпечує створення, збирання, накопичення, обробку, захист, облік інформації про об'єкти та учасників будівництва і зв'язки між ними. Електронною системою здійснюється автоматична реєстрація і внесення відповідних відомостей (даних) до Реєстру будівельної діяльності. Перевірка документів та відомостей, які вносяться до Реєстру будівельної діяльності, проводиться шляхом здійснення формато-логічного контролю та контролю із застосуванням підсистеми управління ризиками.

Портал державної електронної системи у сфері будівництва надає відкритий доступ до відомостей нового Реєстру будівельної діяльності, а також актуальну статистику щодо наданих послуг, що оновлюється у реальному часі.

Проект передбачає надання замовникам будівництва адміністративних онлайн послуг з подання, внесення змін, зміни даних, реєстрації, видачі, скасування та анулювання документів, що дають право на виконання підготовчих та будівельних робіт і

документів, що засвідчують прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів, через Єдиний державний веб-портал електронних послуг «Єдиний портал державних послуг Дія»:

- щодо об'єктів будівництва, що за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів з незначними наслідками (СС1);

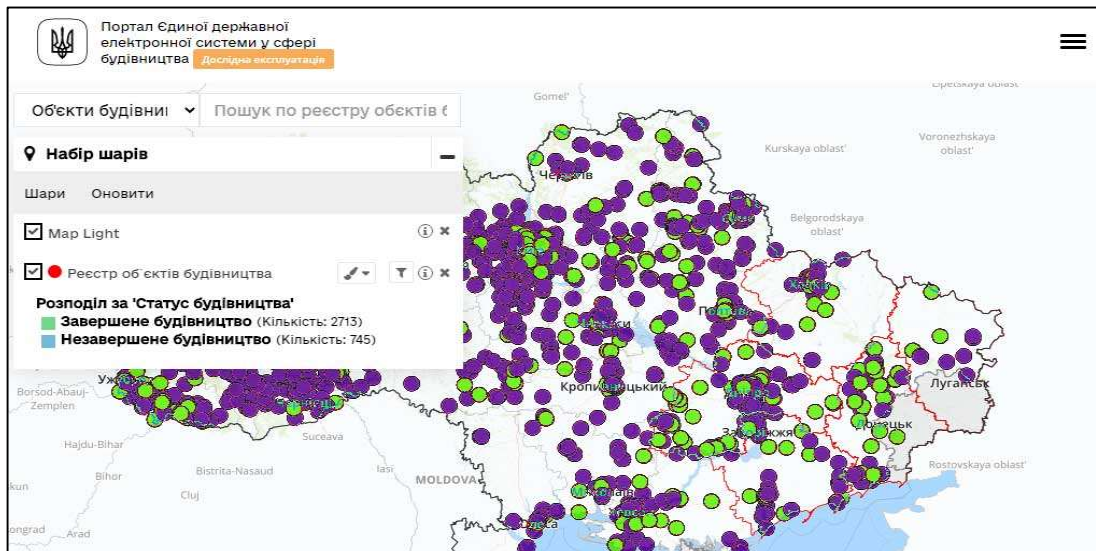
- щодо об'єктів будівництва, що за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів із середніми (СС2) та значними (СС3) наслідками.

Відтепер кожен об'єкт вноситься до Реєстру з унікальним ідентифікатором. Це дозволить прив'язати до об'єкта всі дозвільні документи, містобудівну та проектну документацію, відомості про учасників будівництва, фото та іншу інформацію.

Серед переваг нового реєстру – отримання даних про права власності та землю завдяки електронній взаємодії між реєстрами.

Важливо також, що усі документи з самого початку будівництва і до введення в експлуатацію створюються та верифікуються за QR-кодом одразу в Реєстрі.

Публічний портал державної електронної системи у сфері будівництва має відкритий доступ до відомостей нового Реєстру будівельної діяльності. А також актуальну статистику щодо наданих послуг, що оновлюється у реальному часі.



[<https://e-construction.gov.ua/>]

Електронна система виконує функції:

- єдиного реєстру документів, що дають право на виконання підготовчих та будівельних робіт і засвідчують прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів, відомостей про повернення на доопрацювання, відмову у видачі, скасування та анулювання зазначених документів;
- електронного кабінету у сфері містобудівної діяльності;
- реєстрів містобудівних умов та обмежень (крім містобудівних умов та обмежень, які видані до запровадження експериментального проекту);
- реєстру атестованих осіб;
- ліцензійного реєстру виданих ліцензій на будівництво об'єктів, що за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів із середніми (СС2) та значними (СС3) наслідками.

Всі ці кроки учасників будівельної діяльності, в нашому випадку Замовників будівництва, за допомогою Реєстру будівельної діяльності та Публічного порталу системи, відображаються в згаданому вище ресурсі. Громадська організація має зареєструватися на згаданому ресурсі та здійснювати моніторинг дозвільної документації на будівництво, як тільки дозвіл на виконання будівельних робіт отримано Замовником

громадськість зобов'язана вимагати від Замовника та уповноваженого територіального органу з питань екології та природних ресурсів чіткого виконання післяпроектного моніторингу, якими визначає порядок, строки та вимоги до його здійснення.

Аналіз висновків з ОВД/ОВНС дає підстави стверджувати, що уповноважений орган у кожному конкретному випадку в межах одного виду планованої діяльності зобов'язує суб'єкта господарювання самостійно розробити та погодити програму післяпроектного моніторингу, що має визначити різні компоненти довкілля, які підлягають контролю, періодичність такого контролю та строки звітування.

Суб'єкт господарювання після отримання висновку з ОВД/ОВНС має здійснювати післяпроектний моніторинг щодо дотримання його умов та інформувати про результати моніторингу Міністерство екології та природних ресурсів чи уповноважений територіальний орган, який видавав висновок. За результатами післяпроектного моніторингу, за потреби, суб'єкт господарювання та уповноважений територіальний орган узгоджують вжиття додаткових заходів або дій із запобігання чи зменшення впливу господарської діяльності на довкілля.